

O'ZBEKISTONDA

MADANIY TURIZM RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA ISTIQBOLLARI

**ISFANDIYOR
SAYFIDDINOV**

Turizm kafedrası o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada O'zbekistonda madaniy turizmning rivojlanish tendensiyalari va istiqbollari tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida turizm sohasi bo'yicha mavjud statistik ma'lumotlar va ilmiy manbalar asosida madaniy turizmning hozirgi holati o'rganildi. Shuningdek, sohaning rivojlanishiga to'sqinlik qilayotgan muammolar aniqlanib, istiqboldagi rivojlanish yo'nalishlari va tavsiyalar berildi.

KALIT SO'ZLAR

madaniy turizm, O'zbekiston, barqaror rivojlanish, turizm strategiyasi, sayyohlik infratuzilmasi

KIRISH

O'zbekiston – Markaziy Osiyoning madaniy markazi bo'lib, boy tarixiy merosga ega. Ipak yo'li chorrahasida joylashgan bu mamlakat qadimiy shaharlar, me'moriy yodgorliklar, milliy an'analar va san'at bilan mashhur. O'zbekiston qadimiy tarixi, boy madaniy merosi va betakror me'morchilik yodgorliklari bilan dunyo sayyohlarini o'ziga jalb etib kelmoqda. Mamlakat hududida joylashgan Samarqand, Buxoro, Xiva va Shahrisabz kabi shaharlar tarixiy Ipak yo'lining muhim markazlari hisoblanib, ulardagi me'moriy obidalar UNESCO Jahon merosi ro'yxatiga kiritilgan. So'nggi yillarda O'zbekiston hukumati madaniy turizmni rivojlantirishga katta e'tibor qaratib, yangi strategiyalar ishlab chiqmoqda. Madaniy turizm nafaqat iqtisodiy o'sish, balki mamlakatning xalqaro nufuzini oshirishda ham muhim ahamiyatga ega. Biroq, O'zbekistonda turizmni, xususan, madaniy turizmni rivojlantirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Tarixiy yodgorliklarni asrab-avaylash, infratuzilmani yaxshilash, xalqaro miqyosda targ'ibot ishlarini kuchaytirish, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va investitsiyalarni jalb qilish madaniy turizmning jadal rivojlanishiga zamin yaratmoqda. O'zbekistonda madaniy turizmning rivojlanish tendensiyalarini o'rganish va istiqbollari aniqlash muhimdir.

Ushbu tadqiqot O'zbekistonda madaniy turizm rivojlanishining asosiy yo'nalishlarini tahlil qilish va istiqbolli rivojlanish yo'nalishlarini aniqlashga qaratilgan. Shu bilan birga, O'zbekistonning madaniy turizm salohiyati hali to'liq ishga solingan emas. Yangi turistik marshrutlar yaratish, ekoturizm va agroturizm bilan integratsiyalashuv, raqamli texnologiyalardan keng foydalanish kabi omillar ushbu sohaning kelgusi rivoji uchun muhim yo'nalishlar hisoblanadi. Ushbu maqolada O'zbekistonda madaniy turizmning rivojlanish tendensiyalari va istiqbollari keng tahlil qilinadi. O'zbekistonda madaniy turizm sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar va yangi loyihalar uning yanada rivojlanishiga xizmat qiladi. Tarixiy obidalarni asrab-avaylash, turistik xizmatlar sifatini oshirish, xalqaro miqyosda targ'ibot ishlarini kengaytirish orqali mamlakatimiz dunyo sayyohlari uchun yanada jozibador maskanga aylanishi kutilmoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Turizm sohasining eng muhim tarmoqlaridan bir bo'lgan madaniy turizm haqida ko'pgina tadqiqotlar mavjud. Ularda madaniy turizmning butun mohiyati yoritib berilgan. Bu tadqiqotlar madaniy turizm haqida to'liq malumotlar va madaniy turizmning kelajakdagi istiqbollari haqida yozilgan. Madaniy turizmni rivojlantirishda O'zbekistonning kelajakdagi iqtisodiy va ijtimoiy barqarorlikka erishishida katta ahamiyatga ega ekanligi va hozirgi kunda mamlakatimizning muhim iqtisodiy tarmog'iga aylanganligi haqida to'liq va kerakli malumotlar berilgan. Turli xil madaniy turizmga bag'ishlangan maqolalarda ham uning hozirgi kundagi ahamiyati haqida aytib o'tilgan. Masalan: To'xtayev Qobilek o'zining "Madaniy turizm va uning hozirgi kundagi ahamiyati" deb nomlagan maqolasida –madaniy turizmning hozirgi kundagi ahamiyatini o'rganib chiqadi, uning madaniyatlararo almashinuvni rivojlantirish, mahalliy an'analarni saqlab qolish va iqtisodiy foyda olish imkoniyatlarini ta'kidlaydi. Madaniy turizmning jahon miqyosidagi va ayniqsa,

O'zbekistondagi rivojlanishini o'rganish, uning ijtimoiy va iqtisodiy ahamiyatini tahlil qilish hamda barqaror rivojlanishga ta'sirini yoritish uchun yozilgan. Muallif madaniy turizmning madaniyatlararo almashinuv, mahalliy an'analarni saqlab qolish va iqtisodiy manfaatlar yaratishdagi o'rnini ilmiy yondashuv bilan ochib beradi. U o'z maqolasida madaniy turizm tarifi, uning uzoq tarixi XX asrning 80-yillarida "meros turizmi" tushunchasi asosida rivojlangani va jahon bozorida muhim o'rin egallagani yoritilgan. Yana bu tadqiqotda madaniy turizmning iqtisodiy va ijtimoiy afzaliklari mahalliy jamoalarga ish o'rinlari yaratish, infratuzilmaga investitsiyalar kiritish va madaniy merosni saqlab qolish imkonini berishi ta'kidlangan hamda madaniy turizm bilan bog'liq bo'lgan turli xil muammolarga atroflicha yechimlar taklif etilgan. O'zbekistonda madaniy turizmning rivojlanishi – O'zbekiston Prezidentining 2020-yil 13-avgustdagi PF-5781-sonli farmoni asosida turizm infratuzilmasini yaxshilash, xorijiy sayyohlarni jalb qilish va milliy turizm mahsulotlarini targ'ib qilish choralari ko'rib chiqilgan. Texnologiyalarning madaniy turizmga ta'siri – Virtual haqiqat (VR), kengaytirilgan haqiqat (AR) va raqamli hikoyalash kabi innovatsion texnologiyalar madaniy turizm tajribalarini boyitishda muhim vositalar sifatida ko'rib chiqilgan. Mas'uliyatli turizm va barqaror rivojlanish – Madaniy turizmni atrof-muhitga zarar yetkazmagan holda rivojlantirish, mahalliy jamoalarni jalb qilish va barqaror turizm strategiyalarini ishlab chiqish zarurligi ta'kidlangan. Umarov Omonjon va To'xtanazarova Mohinur ham "**Madaniy turizmni rivojlantirishda xorijiy davlatlar tajribasi**" deb nomlangan tadqiqot ishi olib borishgan. Madaniy turizm va madaniy meros o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qilish, madaniy turizmning rivojlanishi va uning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatini o'rganish maqsadida yozilgan. Mualliflar madaniy turizmning jahon miqyosidagi tendensiyalari va rivojlangan davlatlar tajribasini o'rganib, ushbu sohani barqaror rivojlantirish bo'yicha ilmiy yondashuvlarni taqdim etganlar. Tadqiqotlarida madaniy turizm va madaniy meros o'rtasidagi munosabatlarni ham anqilashga harakat qilishgan.

·Madaniy meros moddiy va nomoddiy qadriyatlarni o'z ichiga oladi, bu esa turizm orqali saqlanishi va rivojlanishi mumkin.

·Urbanizatsiya, iqlim o'zgarishi, qurolli to'qnashuvlar va madaniy homogenizatsiya madaniy merosga xavf tug'diradi.

·Madaniy turizm ushbu qadriyatlarni asrab-avaylashda muhim rol o'ynaydi va kelajak avlodlarga yetkazishga xizmat qiladi.

Mualliflar madaniy turizmi rivojlangan davlatlar bir nechta xorij mamalakatlarning (Gretsiya, Misr, Yaponiya) tajribalarini o'rganib, quyidagi jihatlarni tahlil qilganlar:

Gretsiya: YuNESKO merosi obidalari, tarixiy shaharlar va madaniy festivallari orqali sayyohlarni jalb qilish bo'yicha ilg'or strategiyalarga ega.

Misr: Piramidalar, ibodatxonalar va qadimiy tarixiy yodgorliklarni saqlash bo'yicha davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan loyihalar amalga oshirilmoqda.

Yaponiya: An'anaviy va zamonaviy madaniyatni uyg'unlashtirgan holda turistik infratuzilmani rivojlantirishga katta e'tibor qaratmoqda. [3]

Madaniy turizmning jahon bo'ylab rivojlanishi va uning madaniy merosni saqlashdagi o'рни haqida ilmiy tahlil beradi.

Gretsiya, Misr va Yaponiya tajribalari asosida madaniy turizmni rivojlantirish bo'yicha takliflar berilgan. Shuningdek, madaniy turizmning iqtisodiy va ijtimoiy ta'siri ham tahlil qilingan. Bu tadqiqot ishimadaniy turizm sohasida ishlayotgan tadqiqotchilar, sayyohlik agentliklari va davlat tashkilotlari uchun foydali ma'lumot manbai hisoblanadi. Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotda ilmiy bilish metodlari, axborot-tahliliy tahlil va sintez, qiyoslash asosida O'zbekiston va xorijiy mamlakatlarda madaniy turizmning qay daraja e'tiborga moyilligini bo'yicha xalqaro tajribalar solishtirildi. Davlat statistika qo'mitasi va Turizm qo'mitasining rasmiy ma'lumotlari asosida turistik oqimlar tahlil qilindi.

TADQIQOT NATIJALARI VA MUHOKAMASI

O'zbekiston o'z madaniyati, urf-odatlari, qadryatlari bilan butun dunyoga mashhur.

Mamlakatimizda madaniy turizmni rivojlantirish uchun turizm resurslari yetarli. Faqat ulardan unimli foydalanishimiz kerak. O'zbek xalqining o'ziga xosligini tasvirlab beruvchi, uning madaniy hayotini dunyoga tanitishda xizmat qiluvchi soha bu madaniy turizm hisoblanadi. Madaniy turizmni targ'ib qilish uchun mamalakatimizning madaniy turizm resurslarini ko'rib chiqamiz. O'zbekiston madaniyati Sharqning eng yorqin va o'ziga xos madaniyatidan biridir. Bu-beqiyos xalq ijodiyoti, raqsi va rassomchilik, betakror milliy oshxona va kiyim-kechagidir.

O'zbek xalq ijodiyotining san'ati ko'pqirrali tematika va xilma xil janri bilan tafsiflaydi.

O'z vazifalari va shakllariga muvofiq ashula va cholg'u asbob kuylari ikki guruhdan iborat: belgilangan vaqt va vaziyatlarda ijro etuvchi va har qanday vaqtda ijro etuvchi. Birinchi guruhga urf-odat, mehnat jarayoni, turli marosimlar, sahnalashtirilgan tomosha namoyishlar va o'yinlarga tegishli bo'lgan ashulalar kiradi.

Qo'shiq — she'riy matnning dir yoki ikki baytni qamrab oluvchi katta bo'lmagan kuy bilan tuzilgan kuplet ashulasidir. Shu jumladan, qo'shiq turlari bilan bir qatorda kupletli tuzilgan ashulalar bo'lgan "lapar" hamda "yalla" sana'ti mavjud. Maskur kuyning raqsga tushuvchi sana'tining janri xazil raqsni ijro etishda ko'zda tutilgan.

Lapar — bu ashula so'zlashuvidir. Xorazmda ashulalarni-yakka tartibga ijro etuvchi ijrochilar deb ataladi. Ayrim tumanlarda «lapar» atamasi to'y bazmlarda "Ulan" qo'shig'i (ayollar va erkaklar so'zlashuvi sifatida ijro etiladi) qo'llaniladi. "Yalla" janri ikki turli ashulalardan iborat: qisqa diapazonli kuyi, qo'shiq esa — raqs bilan bir vaqtda yakka tartibda ijro etish. O'zbek musiqiy meroslaridagi asosiy joyini-badiiy nutq tarzida hikoya rivoyatlarni ifodali etuvchi-doston asari egallaydi.[4]

Raqslar O'zbekistonnig turli hududlarida bir-biridan farq qiladi.

Farg'ona raqsi o'zgacha mayinligi, xarakatlarning ravonligi va ifodaliligi, siljish qadamlarining engilligi, joylarda va aylanishlarda o'zga xos xarakatlari bilan ajralib turadi. Xorazm va Buxoro viloyatlarda qayroqlar bilan raqsga tushiladi. [5] Mahalliy aholining o'zga hos kiyim-kechagi qadimdan iqlimi, uy-rozg'or sharoiti, urug'-aymoqlari urf-odatlari bo'yicha aniqlangan. va uzun bichilgan, elkadan tushmaydigan, qadi-qomatni yashirib turadigan barcha belgilar saqlanib kelingan. An'anaviy erkaklarning milliy kiyimlari qiyiqcha bilan bog'langan qavilgan issiq cho'ponlardan, bosh kiyimi-do'ppidan va nozik charmdan yasatilgan etiklardan iborat. Ayollarning milliy kiyimlari xalat, xon-atlasdan tikilgan oddiy bichimli ko'ylaklar. Ayollarning bosh kiyimi ro'mol va do'ppi. Ayollarning bayram ko'ylaklari matolarning to'kilib turishidan va chiroyidan ajralib turadi. Bolalar kiyimlari kattalarning kiyim shakllarini takrorlab kelgan. Umumiy belgilar bilan bir qatorda har bir tuman va qabilaning kiyimlari o'zga xos xususiyatga, ishlatilishda ifodalaydigan mato, shakl va andazalarga ega.

O'zbekistonning taniqli va keng tarqalgan xalq san'atidan biri Do'ppidir. Do'ppi — bosh kiyimi hisoblanib, astarli yumshoq matolardan tikilgan. Do'ppi o'zbek milliy kiyim-boshining ajralmas qismi bo'lib, o'zbek millatining o'z milliy an'ana va urf-odatlariga kirdi. O'zbek do'ppisining keng tarqalgan shakllaridan: to'rtqirrali va konussimondir. Do'ppilar uchun oq surp, oq ipakli ip, jiyak, tepchish uchun oddiy ipdan tayyorlanadi. Aksariyat ayollar do'ppido'zlik sirlarini mohirlik bilan egallaganlar. Do'ppilarni bezashda xayot va hosildorlik ramzi bo'lgan «bodom» ko'p uchraydigan bodom belgisida qul solish turlariga kiradi. Do'ppilar ichida keng tarqalgan turi asrash vazifasini bajaruvchi «ilon izi» naqshi hisoblanadi. Geometrik naqshlar yanada taniqliroq naqshlar bo'lgan. Turli tumanlarda yaratilgan do'ppilar, o'z shakli, turi va gul tushirish yo'llari bilan ajralib turadi.

O'zbek oshxonasi Sharqda xilma-xilligi bilan mashhur. O'zbek taomlarining ayrim tayyorlanishlari ko'pasirlik tarixga ega. Har bir taom o'zga xos milliy urf-odat va tayyorlash usullariga ega. Taomlar, ichimliklar va qandolat mahsulotlar tayyorlanishining turli uslublar 1000ga yaqindir.

O'zbek milliy taomi – osh

Osh — O'zbekistonning eng mashhur taomidir. Ushbu taom ham kundalik ham bayramona taom hisoblanadi. To'y, o'tirishlar va tug'ilgan kunlar ushbu milliy taomsiz o'tmaydi. Oshning asosiy tarkibi guruch, go'sht, sabzi va boshqa mahsulotlar hisoblanadi. Non-o'zbek xalqi uchun muqaddasdir. Urf-odatlariga muvofiq safarga ketayotgan kimsa nondan bir bo'lagidan olib chiqishlarsa qaytib kelgunga va yegunga qadar ushbu nonni saqlash kerak. Non savati bilan boshda ko'tariladigan urf-odat ham nonga bo'lgan munosabatda ko'rsatilayotgan katta hurmat misolidir. Ko'p asrlar mobaynida nonvoylar nonni tandirda yopadilar, natijada non to'yimli va mazali bo'ladi.

Nonning ikki turi mavjud: yopgan-oddiy non (obi-non) va bayram noni (patir non). Oddiy non suvda qoriladi va sedana bilan sepiladi.

Patir non — qo'y yog'i solingan qatlam hamirdan tayyorlanadi. Mustaqillik yillarida O'zbekistonda barcha sohalar qatori milliy hunarmandchilikning unitila boshlangan qadimiy an'analari va maktablari qayta tiklanib, rivojlanib hamda boyib bormoqda.

Usta-hunarmandlarning mehnatini munosib rag'batlantirish va ularni har tomonlama qo'llab-quvvatlashga qaratilayotgan alohida e'tibor xalq badiiy hunarmandchiligi va amaliy san'ati an'alarining bardavomligiga xizmat qilayotir. [8]

Mamlakatimizda madaniy turizmni rivojlantirish uchun juda ko'p yo'nalishlar mavjud. Ularni o'rganish va viloyatlar kesimida ham rivojlantirsak bo'ladi. Bu mavsumiylikni kamaytirishga ham yordam beradi. O'zbekistonning har bir viloyati madaniy turizmning turli yo'nalishlari mavjud. Madaniy hayoti, urf-odatlar, qadryatlari, milliy taomlari, liboslari, qo'shiqlari, milliy o'yinlari, hunarmandchilik yo'nalishlari va shu kabi milliylikimizni madaniyatimizni ko'rsatuvchi bir qancha yo'nalishlar mavjud. Mamlakatimizda har ikki yilda bir marta Samarqand viloyati

“Registon” maydonida “Sharq taronalari” festivali bo'lib o'tadi. Bu festival davomida dunyoning turli mamlakatidan sa'nat shaydolari, sayyohlar tashrif buyurishadi. Festival davomida o'zbek xalqining madaniyatini ko'rsatuvchi musiqiy chiqishlar amalga oshiriladi. Bu kabi festivallar juda ko'p ularni madaniy turizmning turli yo'nalishida rivojlantirish mumkin.

Xulosa

O'zbekistonda madaniy turizmning rivojlanishi mamlakat iqtisodiyoti va xalqaro nufuzining oshishiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Boy madaniy meros, tarixiy obidalar, urf-odatlar va an'analar madaniy turizmni rivojlantirish uchun mustahkam asos bo'lib xizmat qiladi. O'zbekiston hududida joylashgan Samarqand, Buxoro, Xiva va Shahrisabz kabi shaharlar tarixiy Ipak yo'lining muhim markazlari sifatida sayyohlarni o'ziga jalb etmoqda. Hozirgi kunda madaniy turizmni rivojlantirish bo'yicha davlat tomonidan qator islohotlar amalga oshirilmoqda, ammo hali ham ba'zi muammolar mavjud. Mamlakatda madaniy turizm salohiyati yuqori bo'lsa-da, uni yanada rivojlantirish uchun turistik infratuzilmani modernizatsiya qilish, xizmatlar sifatini oshirish va xalqaro targ'ibot ishlarini kengaytirish zarur. Xususan, transport va mehmonxona xizmatlarini rivojlantirish, xorijiy sayyohlarga qulay sharoit yaratish ham muhim yo'nalish hisoblanadi. Zamonaviy texnologiyalar, jumladan, virtual turlar, mobil ilovalar va onlayn targ'ibot vositalaridan samarali foydalanish orqali madaniy turizmni yanada rivojlantirish mumkin. Bundan tashqari, mahalliy aholining madaniy turizm jarayoniga faol jalb etilishi ushbu sohadan keladigan iqtisodiy manfaatlarni yanada oshiradi. Hunarmandchilik, milliy gastronomiya va madaniy festivallar orqali sayyohlarni jalb qilish mumkin. Mahalliy tadbirkorlar va hunarmandlarga sharoit yaratish orqali turistik xizmatlar ko'lamini kengaytirish va sayyohlar uchun yangi tajribalar yaratish imkoniyati yuzaga keladi.

Madaniy turizm nafaqat iqtisodiy o'sishga, balki milliy merosni asrab-avaylash va kelajak avlodlarga yetkazishga ham xizmat qiladi. O'zbekistonda madaniy turizmning barqaror rivojlanishini ta'minlash uchun ekoturizm va madaniy turizmni uyg'unlashtirish, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va xalqaro tajribani o'rganish lozim. Xorijiy mamlakatlarning ilg'or tajribasini joriy etish orqali O'zbekiston madaniy turizmini jahon miqyosida raqobatbardosh darajaga olib chiqish mumkin. Madaniy turizm sohasi rivojlantirilganda nafaqat iqtisodiy daromad oshadi, balki O'zbekistonning xalqaro maydondagi imidji ham mustahkamlanadi. Tarixiy obidalarni asrab-avaylash, turizm infratuzilmasini modernizatsiya qilish, turistik xizmatlar sifatini oshirish, mahalliy madaniyat va urf-odatlarni keng targ'ib qilish orqali mamlakatni dunyo miqyosida eng jozibador sayyohlik yo'nalishlaridan biriga aylantirish mumkin. Umuman olganda, O'zbekistonda madaniy turizmning rivojlanishi – mamlakat iqtisodiy barqarorligi, madaniy merosni saqlash va turizm orqali mahalliy aholining farovonligini oshirish uchun muhim strategik yo'nalishlardan biridir. Shu boisdan, mazkur sohada amalga oshirilayotgan islohotlar va loyihalarni izchil davom ettirish, yangi innovatsion yondashuvlarni joriy qilish va madaniy turizmni yanada rivojlantirish bo'yicha kompleks chora-tadbirlarni ko'rish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyot ro'yxati

1. <https://uzbekistan.travel/uz/v/madaniy-turizm/>
2. <https://pedagoglar.org/O2/article/download/2477/2244/4391>
3. https://herald.kokanduni.uz/index.php/public_html/article/download/809/588/1355
4. https://uz.m.wikipedia.org/wiki/O%27zbek_milliy_qo%27shiq_lari
5. <https://cyberleninka.ru/article/n/milliy-raqs-san-atining-tarixiy-taraqqiyoti>
6. https://uz.m.wikipedia.org/wiki/O%CA%BBzbek_milliy_kiyimlari
7. <https://meros.uz/object/doppi>
8. <https://milliytaomlar.narod.ru/>
9. <https://uzbekistan.travel/uz/v/madaniy-turizm/>
10. <https://econferenceseries.com/index.php/srnss/article/download/873/848/870>
11. <https://cyberleninka.ru/article/n/o-zbekistonda-madaniy-turizmning-rivojlanishi>